

İran'ın Batı'yı Ortadoğu'da Meşrulaştıran Yadsınamaz Gerçeği

Doç. Dr. Altan ÇETİN*

Düşmanını büyüten kendini de büyütür tespiti sanırım son asırda İran için en uygun önermelerden birisidir. İran, Rusya ve İngiltere arasında petrol taksimatına mevzu olmasından beri modern dünyanın Şah zamanında “güvenlik adası” iken “İslam İnkılâbı”ndan sonra ise bir “tehdit adasına” dönüştü. Bu andan itibaren İran “modern” dünyanın “teknoperest-seküler-pozitivst-demokrat ve özgürlükçü!” söylemiyle hegemonların kendini bu coğrafyada özneleştirmesinin ve coğrafyanın yerlilerinin öteki kılınmasının ve nesneleşmesinin temel argüman kaynaklarından birisi haline geldi. Bu aslında karşılıklı bir simbiyotizm idi. Hegemonlar büyük jeopolitik emellerini gerçekleştirmenin vesile olarak İran'ın varlığını meşru sebep yaparken, İran'da devriminin aşkın ideallerini küresel bir durum haline getirmek için her zaman bu büyük “şeytanlarla” itiş kakışı tercih etti. Doğunun Şia ile kendini bu coğrafyada ötekileştiren ve siyasileşen bu ülkesi, Batı içinse Osmanlı'ya karşı bir müttefik, sonrasında sömürgeleşecek bir ülke, akabinde ise gözünü kan bürümüş bir düşman olarak otantik varlığıyla tarihte rol oynadı ve oynamakta. Bu yazı İran'ı itham etmek niyetiyle yazılmadı. Yazar, İran'ın her zaman değerli ve önemli bir komşu olduğunu, ilişkilerin bölge ve medeniyet bağlamımız bakımından da son derece önemli bir ülke olduğunu düşünmektedir. Ancak İran'ın güncel gelişmeler gölgesinde bölgemiz ve dünya çapında konumlanışına dair son gelişmeler ışığında bir değerlendirme yapılması zarureti de aşikârdır.

İran'ın bölge ve dünya çapında batıya karşı bir argüman ve meşrutiyet kaynağı olmasının ilk ve önemli durumu rejimi idi. Rejim ihracı gibi iddia ile başlayan siyaset bölgeye çöreklenmiş olan Batı için ve özellikle bölgedeki uç beyi İsrail'e ve bağlaşıklarına karşı hep bir tehdit algısının temel unsurlarından birisi oldu. Batı'nın Ortaçağ ve Ortadoğu kavramları içerisinde nesneleştirdiği, yok saydığı ve *medenileştirilmesi gereken* olarak gerilikle tavsif ettiği Doğu imgesinin, dünyaya pazarlanması ve bölgesel bağlaşıkların iç siyasetlerinde de “İran Olmamak” söylemi ile somutlaşan en güçlü bir tehdit algısını oluşturdu. İran bu bakımdan İslam'a ve bölgeye karşı “modern” dünyada yürütülen propagandanın en güçlü

* Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

meşruiyet kaynağı oldu. İran, kurgulanmış doğulu ne kadar olumsuzluk varsa, Batılıların argüman ateşlerine odun olarak atılmasının münbit bir zemini oldu.

İran'ın son dönemde aktüel olarak Batı ile olan karşılaşmasındaki en güçlü argümanları İsrail ve nükleer programı konularındadır. İran, bir yanda Batı'nın oryantalist aklıyla kurgulanmış değerlendirmelerine uygun olarak tam da bir Ortaçağlı Ortadoğulu görüntüsü ile Batılı ön yargıları desteklemekte diğer yandan ise İran kendi güvenlik endişeleri bağlamındaki siyasetleriyle Batı'nın mevcut tehdit algılarını beslemektedir. Bölgenin bu tehdit unsuru en son olarak nükleer bir güç olunca onun tehdit özelliği cilalanmış oldu. Nükleer deyince işin ironik bir tarafı bulunmaktadır. İran'ın nükleer çalışmalarının Musaddık darbesi sonrasında 50'li yıllarda mevcut hegemon bağlamında gelişmiş olması ve bunun SSCB'ye karşı Türkiye, İran ve Pakistan hattında bir nükleer kuşak oluşturma politikasının bir parçası olduğu, bu bağlamda 1956'da Menderes döneminde Türkiye Atom Enerjisi Kurumu'nun teşkil edildiği, İran Devrim'inden sonra ise bu desteğin düşmanlığa dönüştüğü düşünüldüğün de uluslararası sistem noktasında bu nükleer tartışmanın ne kadar ilginç bir zeminde gelişip evrildiği görülecektir. Dünyada onlarca nükleer güç varken her nedense İran'ın barışçıl amaçlar taşıdığını iddia ettiği bu teknolojik genişlemesi Saddam'ın hala bulunamayan silahları gibi dünyanın başına en büyük bela gibi sunulmakta ve malum tehdit söylemleri ile meçhul tehdit unsurları ortaya konularak bölgenin bamteli gibi gerektiğinde İran'a dokunulmaktadır. Bu bakımdan bölgede gerilimin artması, silahlanmanın normalleşmesi ve silah ticaretinin akışı için İran, Batı'nın vazgeçilmez bir meşruiyet kaynağı durumundadır. Ortadoğu'da İran gibi güçlü bir menbaı olan Batı her türlü spekülasyon ve jeopolitik argüman adına bu komşumuzun varlığını her fırsatta kullanmaktadır. İran'ı görmüş, oradaki medeniyete şahit olmuş ve Türklerin bu ülkedeki mevcudiyetini yaşamış biri olarak yazar bu ülke ve insanların hak ettiği değere karşın bu ülkenin böyle bir jeopolitik oyunun parçası haline düşerek halkı ve coğrafyasının yeniden özneleşmesi noktasında beklenen rolü oynamadığını görmek çok üzücüdür. İsrail ve nükleer konusu İran'ın bölgede var oluşunu sorunlu hale getiren temel meselelerden olarak devam etmektedir. Bu sorun vasıtasıyla ABD hegemonyasını perçinlemekte, SSCB'nin yıkılmasıyla eksenini kayan Avrupa'nın yeniden ABD eksenine yönlendirilmesi ve oluşan tehdit algısı ile Körfez'de bulunan bağlaşıkların bu tehdiye karşı korunması ile bağlılıklarının devamı sağlanırken buradaki enerji kaynakları kontrol edilirken kayan eksenler de tamire çalışılmaktadır. Dolayısıyla İran bölgedeki varlığı ile oluşan gerilimden kendisine bir çıkar sağlamakla birlikte bahsedilen mülahazalar dolayısıyla "düşman"larına da önemli stratejik ve jeopolitik argüman ve açılım imkanları

sağlamaktadır. Bu sorunlu duruşun kime daha çok yaradığı ise cevap arayan bir malum bir meçhul durumundadır.

Petrol ve buna bağlı enerji konusu Ortadoğu'nun Osmanlı sonrası dönemde jeopolitik bir konum kazanmasının en temel sebeplerinden birisi oldu. İngiliz dönemi ve sonrası ABD ve Sovyetler arası soğuk savaş ve sonrası dönemde bu bölge hem Asya-Pasifiğin geçiş ve korunması noktasında merkezi bir bölge hem de enerji kaynakları açısından bulunmaz bir konumda olmuştur. İran Batı'nın petrol yarışına giriştiği ilk bölge olarak görüldü. Musaddık bu kaynaklar uğruna bir CIA operasyonuna kurban gitti. İran bugün Hürmüz Boğazı'nda ABD ile yaşadığı çekişme vesilesi ile bir kere daha bölgede tansiyonu yükselten taraflardan birisi olmakta, silahlanmanın meşrulaşması ve silah şirketlerinin büyük cirolar yapmasını istemeden de olsa sağlamak da ve daha ilginç ABD'nin Asya-Pasifik bölgesine kayma stratejisi bağlamında adeta buna zemin hazırlamaktadır. İran'ın dünya petrol piyasasının ana damarlarından birisini kapatma tehdidi, tatbikatları ve füzeleri İran konusunda bahane arayan ülke(ler) için aranıp da bulunmaz bir fırsatı da oluşturdu. Artık, ABD'nin bölgeye silah satışını meşru kılacak, varlığını bölgede gerekli hale getirecek, uluslararası destek bulacağı bir bahanesi var. İran'ın havayı fişek gösterisi yaparcasına attığı füzeler ABD'nin ekonomik sıkıntıları ve siyasi emellerini aydınlatan birer kurtarma fişegine dönüştüğünü düşünmek hata olmasa gerek. Burada bir anlaşmalı dövüşten bahsetmeye dilimiz varmasa da İran'ın Batı'yı meşru kılma tarihine bu vesile ile yeni bir sayfa eklendiği de muhakkak görünmekte.

Siber savaş kavramı son dönemde çokça dillendirilen bir kavram olarak dikkatleri çekmekte. Gelişen yüksek teknolojiler artık uluslar arası çatışmalara siber savaş kavramını da ekledi. Gelişen telekomünikasyon ve iletişim vasıtaları ile sanal dünya üzerinden veya gelişmiş araçlarla ülkeler diğerine siber saldırılar düzenlemektedir. Hacker denilen savaşçı türü artık bu savaşların görünmez süper savaşçısı olarak literatürde yerini aldı. İnternet üzerinden yapılan saldırılar yeni bir tehdit algısının da doğmasına yol açtı. Bu anlamda İran'ın ABD'ye ait bir insansız aracı siber yöntemlerle etkisiz hale getirip ele geçirmesi ilk bakışta İran adına son derece önemli bir başarıdır. Kendi semalarını taciz eden bir düşmanı siber gücüyle durdurmuştu. İşte tam da burada ABD'nin İran'ı araştırdığı yere geliyoruz. İran koskoca ABD'nin son derece yüksek teknoloji bir uçağını indirecek derecede siber bir düşman haline de gelmiştir artık. ABD'nin propaganda gücü içinde artık yeni bir argümanı daha vardır. İran Ortaçağlı bir yobaz, Ortadoğulu bir haydut olmanın yanında siber bir

düşmandır artık. İran bu manadaki durumunu ne derece anlar ve ABD bu argümanı hani ölçüde kullanır bilinmez ama nükleer bir tehdit haline geldiği konusunda Dünya'yı motive edip, kamuoyu oluşturan kendisi ve müttefikleri için İran'ının siber alanda, Rus destekli olduğu söylene de, GOOGLE ceosu Eric Schmidt'in ağzından duyduğumuz sözlerde de olduğu gibi!!! kaygı verici bir duruma geldiği aşikardır. Böylece İran düşmanlarına yeni bir tehdit kalemi daha açmış bulunmaktadır. İran'a ait Press Tv'ye İsraili hackerler tarafından yazılan “*Buna ne diyorsun Ahmedinejad?*” mesajına İran'ın ne diyeceği merak konusudur. Ama görülen odur ki değişik yönleriyle İran ve karşıtları arasında siber düzeyde bir çatışma olduğu ve bunun bölgede İran'ın üzerinden kendisini aklayanlar için iyi bir fırsat olacağı da ortadadır.

İran tüm sayılan durumlarla yeni zamanlarda, *Arap Baharı* günlerinde Ortadoğu ve ötesinden emeller besleyen her güç için hem hazmedilemez hem de vazgeçilemez bir ülkedir. Küresel kriz ve tehditler arasında önlere yer alan İran Ortadoğu'nun araçsallaşması ve nesneleşmesinde, burada planları olan, jeopolitik hedefler belirleyenler için her zaman iradi veya gayri iradi zemin hazırlamaktadır. İran Ortadoğu'da Batı'lı siyasetlerin off-shore cenneti gibidir. İran'ın söylem ve eylem bazında her zaman onların ekmeğine yağ süren tutumları, bölgede kalmalarını sağlayan duruşu istemeden de olsa meşru zeminin, kriz oluşturma ortamının, silahlanmanın normalleşmesinin bölgedeki en önemli argüman kaynaklarından biridir. Bu bakımdan son dönemdeki nükleer çekişmeler, Hürmüz konusundaki tutumlar ve siber manada çizilen görüntü İran'ın tarihi süreçte özellikle devrim sonrası zamanlarda Batılılarla yaşadığı çekişmenin aktüel görüntüleri olarak Arap Baharı'nda bölgede daha aktif rol oynamak isteyen Batılılar, İsrail ve diğerleri için önemli bir hareket alanı oluşturduğu ortadadır. Bu yazı, İran'ın bölgemizin çok önemli bir devleti, bizim ehemmiyetli bir komşumuz ve dünyanın dikkat çekici güçlerinden biri olarak takip ettiği ya da içine itildiği süreçlerin sonuçlarının bir yönüne dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Elbette burada danışıkları bir dövüş imasından ziyade durumu kendi anlayışımız ve perspektifimizden değerlendirdik. “Türkiye İran Olmayacak!!!” sloganı/mugalatası ile ülkemizde de yerel bir meşrutiyet zemini yaşayan Türkler İran'ın nasıl araçsallaştırdığını en canlı yaşayan toplumlardan biriyiz. İran'ın ülkemizde ne kadar ne aradığı İran ve Türk istihbarat birimlerinin bileceği bir konudur. İşin şu aralar düşünülmesi gereken ilginç bir tarafı ise daha önce “laik” Türkiye'nin karşısında “molla” manzaraları varken bu aralar “muhafazakâr” Türkiye'ye İranlı “askeri yetkililer” dilinden bazı sataşmaların olmasıdır. Sinir uçlarını hesap edenler sarfi nazar edilemeyecek bir incelikte çalışıyor gibiler. İran'a bir de bu yazıda işaret edilen noktalardan bakılması küresel

olayların ve söylemlerin mahiyetinin anlaşılmasında faydalı olacağı kanısındayız. Umulur ki İran rejimi bölgesindeki komşularıyla daha sıkı işbirliği ile küresel bu tehditlerin aşılmasında olumlu roller oynamaya devam eder ve bölgemizin araçsallaştırılmasının meşru bir zemini olmaktan bölgenin siyasi ve medeni var oluşunun önemli bir aktörü olarak bölgede canlandırılmak istenen çatışma çatlaklarının kapatılmasında faal rol alır. İran'ın tarihi birikimi, güncel aklı ve feraseti bu yapmaya yetecek derinliktedir. Her halükarda bölgede yerli yabancı devletlerle dengeler arayan bir komşumuza karşı farklı dengelerle cevap verilmesine kimse alınmamalıdır.